ELEMENTE DISTINCTE ALE BULEVARDULUI LASCĂR CATARGIU

Andreea-Ioana Bălan

Abstract: Study evolution in time of the Avenue Lascăr Catargiu by highlighting the defining elements: specific transverse profile, arhitecture buildings and public green spaces. Description of current measure for the protection of cultural heritage.

Key words: patrimony, profile avenue, modern arhitecture, urban systematization, burgeois villa

Apariția cuvântului francez *boulevard* datează din secolul al XIV-lea şi desemna o lucrare de fortificaţie realizată din pământ şi bârne. După anul 1670, apar modificări semantice, datorate faptului că vechea fortificaţie era înlocuită cu una nouă, iar cea veche a fost dublată cu o promenadă bordată de arbori dispuşi ca plantaţie de aliniament. În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, de-a lungul acestei promenade sunt construite clădiri, generându-se o arteră de tip nou, cu profil transversal simetric. Acest nou tip de arteră devine utilizată în mod frecvent în Parisul veacului al XIX-lea, dar de formă rectilinie, având lățimea dublă față de o stradă obişnuită şi cu un profil simetric. Sensul modern al bulevardului a fost consacrat de baronul Haussman, devenind arteră modernă, de-a lungul său concentrându-se comerţul şi alte funcţiuni urbane, printre cele mai importante fiind şi cel de promenadă urbană (Lascu, 2011, 7).

În Principatele Române sunt construite artere noi, moderne, denumite bulevarde, încă din prima jumătate a secolului al XIX-lea. Diversitatea este una bogată, aceste bulevarde apar ca reflex al necesităţilor sporite de circulaţie şi din dorinţa de afirmare a modernizării prin spaţiul public nou al bulevardelor. Cele două garnizoane otomane retrocedate Principatului Ţării Româneşti după Pacea de la Adrianopol, în anul 1829, Giurgiu şi Brăila, deţin primele exemple. Generalul Pavel Kiseleff întocmeşte primele planuri de restructurare prin indicarea unor bulevarde circulare pe traseul vechilor fortificaţii. Alte exemple regăsim în oraşe cum sunt: Craiova, Ploieşti, Buzău, Târgovişte, Constanţa, Botoşani, localităţi de mărime şi importanţă diferită, bulevardele apărând ca urmare a aplicării programelor ample de înnoire a acestor oraşe.

Capitala este singurul oraş în care a fost proiectată o întreagă reţea de bulevarde, realizată parţial până la Primul Război Mondial. Această acţiune a generat un proces

complex de urbanizare a teritoriului, realizându-se configurarea la o scară extinsă a oraşului modern. Proiectarea şi executarea bulevardelor demonstrează evoluţia modului de gândire a acestor căi de comunicaţie, de la simpla arteră de comunicaţie, până la arta de concepere a spaţiului urban modern, parte a gândirii urbanistice moderne (Pippidi, 2011).

Cadrul legal care favorizează apariţia în Bucureşti a unor artere noi de circulaţie este reprezentată de conţinutul Regulamentului Organic, în anul 1831, prin anexa *Regulamentul pentru starea sănătăţii* şi *paza bunei orânduieli* în *politia Bucureştilor*. Prin prevederile sale sunt luate măsuri de îmbunătăţire şi modernizare a structurii urbane, stabilind şi sursele financiare necesare şi înfiinţarea unei noi structuri administrative municipale *Sfatul or*ăşenesc. Urmatoarea etapă importantă este Unirea Principatelor, în anul 1859, sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza, când se realizează mutarea definitivă a Capitalei la Bucureşti (1862). Municipalitatea elaborează, în acord cu administraţia centrală, noi programe de modernizare a Capitalei, unde apar şi idei noi legate de arterele de circulaţie. Ministrul de interne, D. Brătianu înfiinţează în anul 1860 *Comisia în interesul ordinii publice* şi *al salubrizării*, din care vor face parte şi cunoscuți arhitecți ai vremii, ca de pildă Dimitrie Berindei sau Gaetano Burelli. Proiectarea şi realizarea bulevardelor a durat mai multe zeci de ani, dar s-a concretizat prin înfiinţarea în anul 1864 în urma prevederilor *Legii comunale* a unei Primării. Astfel, Primăria fixează punctele ce trebuiau legate prin bulevarde, stabilirea traseelor efective şi instituie o ierarhie din punctul de vedere al aspectelor tehnice, estetice, financiare sau juridice. În Consiliul Comunal au fost discutate proiectele de amenajare a cheiurilor şi de regularizare a albiei Dâmboviţei, precum şi înfiinţarea unor artere moderne pe axele est-vest şi nord-sud.

Procesul de analiză şi documentare din literatura de specialitate a evidenţiat elementele importante din evoluţia istorică a Bulevardului Lascăr Catargiu de la apariţia sa până în prezent.

Axa nord-sud apare ca o necesitate de a lega centrul oraşului cu partea de nord, ca urmare a aglomeraţiei de pe Calea Victoriei – cea mai importantă stradă, ce asigura circulaţia pe această direcţie. În anul 1913 este denumit şi Bulevardul Lascăr Catargiu, porţiunea dintre Piaţa Romană şi Piaţa Victoriei. Primarul Emanoil Pache Protopopescu studiază o variantă de creare a unei noi artere „*care să fie largă si totodată o podoabă a Capitalei*". Proiectul se concretizează între anii 1892 și 1893, prezentat ca propunere în Planul Orăscu, bulevardul urmând a avea un diametru de 40 m. lăţime. Perioada în care la conducerea Capitalei este primarul Nicolae Filipescu se concretizează prin începerea primului tronson al axei nord-sud, reprezentat de Bulevardul Lascăr Catargiu. Această porţiune avea, pentru prima oară în practica bucureşteană, o secţiune diferită. Pe această distanţă, părţile carosabile sunt de 9 m. lățime, având la mijloc un spațiu de 8 m., prevăzut pe margini cu două şiruri de

plantaţie aliniament. Pe axul de simetrie al arterei era folosit pentru promenadă şi plimbări călare. Primarul C. F. Robescu dispune Consiliului Comunal terminarea acestui prim tronson, redenumit în această perioadă Bulevardul Colţei, şi suspendarea celorlalte două porţiuni din motive financiare.

Influenţele efective ale noii artere asupra funcţionalităţii teritoriului urban s-au concretizat după realizarea proiectului. Au fost întocmite reglementări constructive clare, delimitând o zonă prin esenţă modernă la acea vreme, ce aparţinea gândirii urbanistice de la sfârşitul secolului al XIX-lea, devenind un punct de referinţă al oraşului modern. Efectele imediate sunt concretizate în reparcelarea terenurilor adiacente, stabilirea modului de construire, caracterul dotărilor, funcţiunea bulevardului sau relaţiile funcţionale cu zona traversată (*fig. 1*).

Modelarea spaţialităţii bulevardului, prin particularizarea sa într-un context mai extins al traseului arterelor importante, s-a făcut prin utilizarea abilă, atentă şi sugestivă a vegetaţiei. Evoluţia spectaculoasă a utilizării vegetaţiei, ca element esenţial în definirea caracterului unui spaţiu public urban, urmează acelaşi procedeu pe care l-a urmat şi proiectarea propriu-zisă a bulevardelor. S-a trecut de la o simplă utilizare a vegetaţiei, ca plantaţie de aliniament, la o varietate de rezolvări spaţiale, prin intermediul unei palete largi a elementelor vegetale. Bulevardul se transformă în anii 1900, în terenul unui experiment de exprimare a posibilităţilor funcţionale şi expresive ale plantaţiilor pentru spaţiul modern. Pentru *Bulevardul Colţei* (denumirea din acea perioadă a *Bulevardului Lascăr Catargiu*) a existat un proiect de plantare stabilit într-un *Caiet de sarcini* aprobat de către Consiliul Local. A fost numită o comisie, din care au făcut parte W. Knechtel – director al Grădinilor Statului, V. C. Munteanu – inginer silvicultor şi Paul Aupe – horticultor. Comisia decide plantarea pe bulevard de tei, adică „*teiul cu foile mari, fiindcă se poate procura uşor*".

Introducerea în practica bucureşteană a artei moderne de proiectare a spaţiului public, a avut repercursiuni în gândirea şi practica urbanistică din România.

În realizarea bulevardului, prima acţiune practică, după procedurile de expropriere şi de întocmire a proiectului tehnic, a fost executarea suprafeţelor carosabilului („*căruţabilului"*) şi a trotuarelor. Comisia de aprobare atrage atenţia asupra realizării canalului de scurgere a apelor pluviale ca fiind „*un mare lux*", proiectat pe sub arteră. Ca soluţie de pavare a părţii carosabile se impune de primărie prin *Caietul de sarcini*, piatra cioplită – cubică. Reprezentanţa bucureşteană a antreprizei vieneze *Neuchatel Asphalte Company Limited* câştigă licitaţia pentru asfaltarea trotuarelor. Bulevardul Colţea beneficiază de proiect de iluminare electrică prin amplasare de stâlpi de o parte şi de alta. Alimentarea cu energie electrică se făcea prin cablu aerian de la uzina Grozăveşti (Giurescu, 2009, 365-367).

Bulevardul Lascăr Catargiu prezintă o alternanţă a fragmentelor de parcelare orientate anterior spre străzile mai vechi, racordate local la noua direcţie a arterei,

cu fragmente regulate în urma reparcelării unor suprafeţe mai mari de teren. Prima parte prezintă caracterul neregulat al parcelării anterioare, cu parcele mici, rezultate din decuparea suprafeţei corespunzătoare lăţimii arterei. Traseele drepte, cu aliniamente lungi şi intersecţiile cu pieţe circulare sau ovale au corelat elaborarea reglementărilor constructive şi a autorizărilor construcţiilor. Tipologia clădirilor şi plastica arhitecturală au contribuit în mod esenţial la configuraţia generală a bulevardului. Apare majoritatea imobilelor moderne, cu funcţiuni variate, arhitectura eclectică pătrunzând în practica profesională curentă. Pe Bulevardul Lascăr Catargiu s-a stabilit, prin regulile de construcţii, realizarea de vile, ca locuinţe individuale cu standard ridicat. Nu se accepta realizarea locuinţelor în clădiri izolate, ci se impunea gruparea lor în mai mult de două sau locuinţe de tip înşiruire. Retragerea de 4 m. a fronturilor construite fiind obligatorie, spaţiul fiind organizat ca grădină de faţadă. Din punctul de vedere al istoricului locuinţei moderne din Bucureşti, aici apar primele exemple de vile bucureştene „*un bulevard parc cu vile şi clădiri de locuit de o parte şi de alta, din clasa cea mai avută*" (Lascu, 2011, 39-46).

Arhitectura clădirilor oferă caracter unitar bulevardului, prezenţa arhitecturii eclectice are o contribuţie principală. Bulevardul fiind asociat cu intervenţiile de influenţă pariziană ale baronului Georges-Eugene Haussman, este asemănat cu Bulevardul Henri Martin din Paris.

Proiectele de organizare urbanistică sunt întrerupte, ca toate celelalte proiecte, de desfăşurarea Primul Război Mondial. După sfârşitul războiului, proiectele sunt reluate, dar principiile urbanistice, legislaţia specifică şi contextul arhitectural se schimbă. Prin *Planul de Sistematizare din 1921*, Cincinat Sfinţescu a integrat bulevardele bucureştene într-o structură radial-inelară, fiind continuată această tendinţă de planul din 1935 (Pănoiu, 2011, 35-40).

Aerofotografia din anul 1927 prezintă un ţesut urban cu o densitate ridicată la nivel stradal. Fronturile bulevardului sunt completate integral, astfel încât bulevardul îşi defineşte caracterul urbanistic şi arhitectural. În perioada interbelică, sunt construite vile şi imobile de raport, în stil neoromânesc şi modern, bulevardul începe să-şi piardă din unitate (Mucenic, 1997, 12).

Proiectele începute au fost avute în vedere în studiile de urbanism, unele chiar şi în anii 1950. În domeniul reglementărilor constructive au avut loc schimbări semnificative. Prin regulamente s-a atenuat caracterul unitar, singular al bulevardului. Înălţimea clădirilor a crescut, geometria s-a modificat şi arhitectura în stiluri diferite a schimbat radical imaginea şi spaţialitatea unui bulevard ce se dorea reprezentativ la nivelul Capitalei. Bulversările istorice, schimbările de regim politic, demolările regimului totalitar, cutremurele au transformat ireversibil specificul acestei artere (Ofrim, 2011, 221).

Sentimentul de apartenenţă, de identificare a locuitorilor cu propriul oraş

prin străzile, monumentele şi clădirile reprezentative, a fost puternic zdruncinat de experienţele urbanistice totalitare. Regimul comunist îşi exprimă mesajul în modul cel mai direct în planificarea urbanistică şi arhitecturală. Caracteristica majoră fiind reprezentată de diferenţa dintre discursul oficial şi cel real. Dacă în anii de început atenţia se concentrează spre construirea cartierelor periferice prin blocurile de locuinţe colective, după cutremurul din 4 martie 1977 apar schimbări în situaţia clădirilor din centru. Autoritatea centrală dispune desfiinţarea *Direcţiei Patrimoniului Cultural Naţional* şi adoptarea unui proces de remodelare urbană prin demolare şi reconstruire. Zona Bulevardului Lascăr Catargiu este marcată prin construcţia unor clădiri de gabarit mare în planul secund şi demolări în jurul Pieţei Victoriei. Studiul din anul 1991 observa, într-un mod concret, modificările realizate, astfel se remarcă nerespectarea regulamentului zonei (exemplu blocul Minerva şi un bloc de locuinţe la intersecţia străzii Povernei si Viişoarei). Vilele de lux continuă să existe totuşi într-o majoritate numerică (Machedon, Schoffham, 1999, 112).

Reinventarea identităţii urbane trebuie să se realizeze prin redescoperirea şi punerea în valoare a patrimoniului material şi simbolic, prin găsirea unor racorduri între trecutul oraşului şi prezentul său. Situaţia actuală se concretizează în existenţa documentaţiei de urbanism cu regim specific de protecţie, PUZ ZCP 12 – Bulevardul Lascăr Catargiu, aprobată prin Hotărârea Consiliului General al Municipiului Bucureşti, nr. 279 din anul 2000 (*fig. 2*).

Documentaţia prezintă caracteristicile generale ale bulevardului prin prezentarea ca axă de tip particular, ce face trecerea între deschiderea plantată a Bulevardelor Kiseleff şi Aviatorilor cu aglomeraţia Bulevardului Magheru şi elementele definitorii care îi confirmă caracterul. Caracterul specific fiind conferit de profilul transversal constant şi echilibrat, preponderenţa construcţiei de tip vilă burgheză în regim continuu, ambianţa creată de prezenţa vegetaţiei de aliniament de-a lungul spaţiilor pietonale ample. Zona primeşte gradul maxim de protecţie, sunt protejate valorile arhitectural-urbanistice, istorice şi de mediu natural în totalitatea ansamblului lor. Proiectul urbanistic zonal reglementează utilizarea funcţională, amplasarea clădirilor, echiparea tehnico-edilitară, indicatori urbanistici, spaţiile publice şi condiţiile de avizare. În concluzie, documentaţia are caracter de detaliere a reglementărilor în vigoare şi reprezintă un instrument de lucru pentru administraţia publică locală, iar proprietarii din zona studiată au fost informaţi cu privire la statutul şi reglementările stabilite (Primăria Municipiului Bucureşti.ro, 2007).

În perioada actuală, activităţile cercurilor de specialitate s-au concentrat în direcţia protejării şi valorificării patrimoniului cultural. În anii 2010 şi 2011, în cadrul cursului de la *Universitatea de Arhitectură şi Urbanism Ion Mincu*, profesor doctor arhitect doamna Anca Brătuleanu iniţiază, alături de studenţii săi, un program pilot pentru realizarea unei documentaţii arhitectural-istorice a imobilelor situate

pe Bulevardul Lascăr Catargiu. Proiectul cuprinde o primă fază, de documentare şi analiză şi o a doua fază, cea de activitate propriu-zisă. Studenţii au avut ca scop principal evaluarea şi sistematizarea materialelor strânse în prima etapă. Informaţiile au fost structurate tematic şi ilustraţiile distribuite în funcţie de perioada pe care o reprezentau. Studiul realizat de studenţi a fost cu titlu de exerciţiu şi a avut un caracter orientativ, concretizându-se în construirea unei baze de date ce poate fi îmbogaţită.

Bulevardul bucureştean se depărtează radical de cel al Parisului, în privinţa configuraţiei şi alcătuirii fronturilor, dar mai ales în privinţa imaginii generale a spaţiului public. În peisajul Capitalei, Bulevardul Lascăr Catargiu, din motive variate, are o identitate diferită, subordonată caracterului funcţional al zonelor pe care le traversează. Diversitatea clădirilor de tip vilă burgheză în regim continuu, profilul transversal constant şi echilibrat, alături de ambianţa creată de vegetaţia de aliniament contribuie la stabilirea elementelor definitorii. Valoarea bulevardului rezidenţial îmbină rigoarea şi unitatea unor intervenţii reglementate, cu scara şi caracterul ţesutului bucureştean rezidenţial de la sfârşitul secolului al XIX-lea. Bulevardul face trecerea în momentul actual de la o zonă tipică veacului al XIX-lea, la o zonă în curs de dezvoltare, zona Piaţa Victoriei, un pol al concentrării domeniului de afaceri. Necesitatea stabilirii şi aplicării regimului tehnic al construcţiilor din zonele construite protejate, trebuie să ţină seamă de protejarea patrimoniului arhitectural şi urbanistic. Trasarea unor direcţii concrete în direcţia valorificării zonelor construite protejate, şi nu numai, transformă Capitala într-un oraş european.

Fig. 1 Imaginea Bulevardului într-o carte poştală din 1915

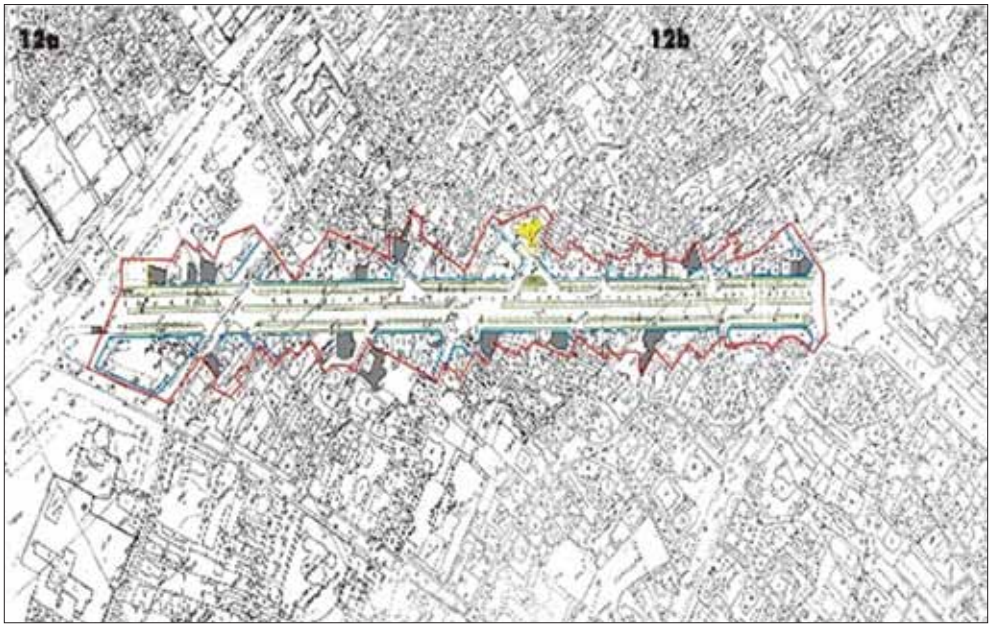

Fig. 2 Planşa Reglementări urbanistice PUZ ZCP 12 (pmb.ro,2000)

Bibliografie:
Colfescu, S., 2012, *Bucureşti: ghid turistic, istoric, artistic*, Editura Vremea, Bucureşti.
Giurescu, C., 2009, *Istoria Bucureştilor*, Editura Vremea, Bucureşti.
Lascu, N., 1997, *Legislaţie şi dezvoltare urbană Bucureşti 1831-1952,* teză de doctorat, Institutul de Arhitectură Ion Mincu, Bucureşti.
Lascu, N., 2011, *Bulevarde bucureştene* până la P*rimul Război Mondial*, Editura Simetria, Bucureşti.
Machedon, L., Schoffham, E., 1999, *Romanian Modernism, the Architecture of Bucharest, 1920-1940*, Editura The Mit Press, Londra.
Mucenic, C., 1997, *Bucureşti un veac de arhitectură civilă în secolul XIX*, Editura Silex, Bucureşti.
Ofrim, A., 2011, *Străzi vechi din Bucureştiul de azi*, Editura Humanitas, Bucureşti.
Olteanu, R., 2010, *Bucureştii în date, întâmplări şi ilustraţii*, Editura Paideia, Bucureşti.
Pănoiu, A., 2010, „Sistematizarea Bucureştilor la începutul secolului XX", *Revista Urbanismul* – Serie Nouă 7-8, 35-40.
Pippidi, A., 2011, „Începuturile Bulevardului Lascăr Catargiu", *Revista Dilema Veche*, nr. 389, 28 iulie-3 august.
site Primăria Municipiului Bucuresti - pmb.ro